

Proposition nr 2 om undervisning i svenska

Lagen ställer krav på kunskaper i svenska – har utbildningen någon chans att uppfylla dessa krav?

1 Allmänt

Grundlagen utgör en ram för hela den nationella rättsordningen. I grundlagens 17 § stadgas om rätten till eget språk och egen kultur. I paragrafen fastslås att landets nationalspråk är finska och svenska och att det allmänna skall tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder.

Syftet med språklagen från år 2004 är att trygga den i grundlagen tillförsäkrade rätten för var och en att hos domstolar och andra myndigheter använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska. Målet är att vars och ens rätt till rättvis rättegång och god förvaltning garanteras oberoende av språket samt att individens språkliga rättigheter förverkligas utan att han eller hon särskilt behöver begära det.

I slutet av år 2005 hade Finland 5 255 580 invånare. Av dessa hade 4 819 819 (91,7%) finska och 289 675 (5,5 %) svenska som modersmål. De finskspråkiga är således betydligt fler till antalet än de svenskspråkiga. Den svenskspråkiga befolkningen bor i huvudsak längs kusten, medan den finskspråkiga befolkningen är utspridd över hela landet. Enligt grundlagen är finska och svenska språket likvärda. Numerären saknar betydelse.

Värdegrunden är således klar, vårt land har två nationalspråk finska och svenska och de är likvärdiga. Hur är det i praktiken, fungerar vårt samhälle på de bägge inhemska språken eller är det tvåspråkiga samhället en illusion?

För att kunna upprätthålla ett fungerande tvåspråkigt samhälle behövs det människor som kan tala varandras språk och förstår varandra utan svårigheter. Hur är det i praktiken, fungerar samhället på riktigt tvåspråkigt, eller är det så att många svenskspråkiga kan finska och endast ett fåtal finskspråkiga kan svenska?

I statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2006 konstateras att förverkligandet av språklagstiftningen förutsätter att de språkliga rättigheterna beaktas inte bara i enskilda myndigheter och domstolars verksamhet utan också i samhälleligt beslutsfattande. Statsrådet föreslog därför att:

omfattningen av undervisningen i nationalspråken bedöms utgående från målet att eleverna får undervisning i finska och svenska i sådan omfattning att deras språkfärdighet överensstämmer med förverkligandet av de språkliga rättigheterna enligt grundlagen. Utredningen skall göras innan nästa beslut om antalet veckotimmar för undervisningen i modersmålet och det andra inhemska fattas. Dessutom skall undervisningsmetoderna och inlärningsmiljön utvecklas genom större satsningar för och uppmuntran till muntliga språkkunskaper med syfte att nå faktisk två- eller flerspråkighet. När läranutbildning planeras skall säkerställas att finskspråkiga och svenskspråkiga lärare utbildas för hela landets behov.

Utan att överdriva kan man konstatera att dagens språkfärdigheter i svenska inte överensstämmer med förverkligandet av de språkliga rättigheterna enligt grundlagen. Om språkfärdigheterna i svenska skulle vara tillräckliga så skulle myndigheterna inte behöva vidta olika former av åtgärder för att förbättra den språkliga situationen. Och inte heller skulle klagomål framföras på bristande svensk service annat än i undantagsfall. Likaså visar de av Åbo Akademi och kommunförbundet utförda lokala språkbarometrarna att behovet av service på svenska inte uppfylls på så sätt som språklagen avser.

2 Undervisningen i det andra inhemska språket svenska

2.1 Grundskolan

Enligt grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (föreskrift 1.2.3/011/2004) skall undervisningen i det andra inhemska språket svenska, ge eleven färdigheter för växelverkan och samarbete med den svenskspråkiga befolkningen i vårt land och för nordiskt samarbete. Undervisningens syfte är att vänja eleven vid att använda sin språkfärdighet och fostra honom eller henne till att värdesätta tvåspråkigheten i Finland och det nordiska levnadssättet. Eleven skall också lära sig att förstå, att språket som färdighetsämne och kommunikationsmedel förutsätter långsiktig och allsidig kommunikativ träning. Som läroämne är svenskan ett färdighets- och kulturämne.

Svenska som A-språk

Enligt statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelningen i den grundläggande utbildningen (1435/2001) är målet att eleven allsidigt behärskar modersmålet samt kan kommunicera även på det andra inhemska språket och andra språk. I förordningstexten sägs inte i vilken grad en elev skall kunna kommunicera på i fråga varande språk. Detta kommer fram i läroplansgrunderna där det har fastställts kriterier för vitsordet 8 för färdighetsnivån i språket i årskurs 9 enligt nivåskalan för språkkunskaper, dessa är:

Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
A.2.2 Grundläggande språkfärdighet stadd i utveckling	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelsekede	A2.2 Grundläggande språkfärdighet stadd i utveckling	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelsekede

Dessutom skall eleven känna till de inbördes förhållandena mellan den egna och den svenskspråkiga kulturen, deras likheter och skillnader och historiska bakgrund. Eleven skall ha insett att språkinläringen förutsätter ihärdig kommunikativ träning och att eleven använder ett regelbundet arbetssätt som är effektivt vid språkstudier och språkinläring.

I statsrådsförordningens sjätte paragraf specificeras på vilket sätt antalet timmar fördelas på de olika ämnena i den grundläggande utbildningen. Språk som påbörjas i årskurs 1-6 (A-språk) skall ha minst 16 årsveckotimmar i den grundläggande utbildningen. En årsveckotimme är 38 timmar. I praktiken kan detta betyda att om undervisningen påbörjas i tredje klassen har eleverna de två första åren tre timmar i veckan och resterade skolåren två timmar i veckan. Om undervisningen påbörjas tidigare fördelas antalet timmar på flera år om kommunen inte höjt antalet årsveckotimmar.

I en del skolor har eleverna möjlighet att studera svenska som A-språk, som gemensamt språk (A1) eller valfritt språk (A2). I alla kommuner är det inte möjligt för eleverna att välja svenska som A-språk, detta gäller både så kallat gemensamt språk och valfritt språk. I allmänhet påbörjas studierna i det för alla gemensamma (A1) språket på tredje klassen. Under de senaste åren har det blivit vanligare att påbörja studierna i A1-språket redan tidigare. År 2004 påbörjade 8 % av eleverna i ettan och 14 % av eleverna i tvåan studier i A1-språket.

Antalet elever som studerar svenska som A1-språk i klass 3 i den grundläggande utbildningen åren 2001-2005

A1-språk	2001		2002		2003		2004		2005	
	elever	%*	elever	%*	elever	%*	elever	%*	elever	%*
Svenska	1052	1,6	978	1,5	844	1,3	786	1,2	692	1,1
Antal elever på 3 klassen	66 504		64 782		64 743		63 099		60 122	

* = % andel beräknad på antalet elever i årsklassen.

Källa: Utbildningsstyrelsen, Kvantitativa indikatorer för utbildningen 2006

De flesta elever (89,5%) i den finskspråkiga grundläggande utbildningen läser engelska som A1-språk. Svenskans ställning som A1-språk har sakta försämrats.

Enligt utbildningsstyrelsens statistiska uppgifter kan man studera engelska som gemensamt A-språk i 90% av alla kommuner i landet. Endast i tre kommuner har eleverna möjlighet att studera som A-språk: tyska, franska, andra inhemska (finska/svenska), engelska eller ryska. Efter år 2000 har 10 kommuner upphört med att erbjuda eleverna möjlighet att läsa A1-svenska

Undervisning i A1-svenska, landskapsvis åren 2003 och 2004

Landskap	Antal kommuner	Totala antal kommuner i landskapet	% av kommunerna
Nyland	9	24	37,5
Österbotten	7	13	53,9
Egentliga-Finland	2	53	3,8
Päijänne-Tavastland	1	12	8,3
Mellersta Österbotten	1	12	8,4
Satakunta	1	28	3,6
Sammanlagt	21	142	14,8

Källa: Sukol/utbildningsstyrelsens statistik

I endast 21 kommuner har eleverna möjlighet att läsa A1-svenska. Hälften av kommunerna i landskapet Österbotten erbjuder sina elever denna möjlighet och knappa 40 % av kommunerna i Nyland. Ingen kommun i Östra Nyland erbjuder eleverna A1-svenska och i Egentliga Finland erbjuder endast två kommuner.

I knappt hälften (46,7%) av landets kommuner var det år 2004 möjligt för eleverna att läsa ett frivilligt A-språk, dvs. att läsa ett A2-språk. År 1999 var motsvarande siffra 61,2%. Som en följd av detta har antalet som studerar ett frivilligt A2-språk sjunkit.

Antalet elever som studerar svenska som A2-språk i klass 5 i den grundläggande utbildningen åren 2001-2005

A2-språk	2001		2002		2003		2004		2005	
	elever	%*	elever	%*	elever	%*	elever	%*	elever	%*
svenska	5226	8,0	5508	8,4	5679	8,5	5257	8,1	5027	7,7
Antal elever på 5 klassen	65 579		65 431		66 542		64 802		65322	

* = % -andel beräknad på antalet elever i årsklassen.

Källa: Utbildningsstyrelsen, Kvantitativa indikatorer för utbildningen 2006

De populäraste A2-språken är tyska och engelska. Svenskan kommer på tredjeplats. Den procentuella andelen elever som läser svenska som A2-språk har minskat under de senaste åren. Antalet elever som studerar ett frivilligt A2-språk har minskat år för år. År 2000 studerade 35,1% av eleverna två A-språk. Fyra år senare var siffran 29,8 %.

Undervisning i A2-svenska, landskapsvis åren 2003 och 2004

Landskap	Antal kommuner	Totala antal kommuner i landskapet	% av kommunerna
Nyland	12	24	50
Egentliga-Finland	17	53	32
Egentliga Tavastland	1	16	6
Birkaland	2	34	6
Kymmenedalen	2	13	15
Norra Savolax	2	24	8
Mellersta Finland	2	30	7
Södra Österbotten	12	27	44
Österbotten	5	13	38
Mellersta Österbotten	2	12	17
Norra Österbotten	1	42	2
Lapland	3	22	14
Östra Nyland	4	9	44
Sammanlagt	65	319	20

Källa: Sukols statistik

I Nyländ kan man studera A2-svenska i varannan kommun. I Södra Österbotten och i Östra Nyländ ger 44 % av kommunerna eleverna en möjlighet att läsa frivillig A-svenska. Man kan konstatera att det inte är möjligt att läsa A2-svenska i följande landskap: Satakunta, Päijänne-Tavastland, Södra Karelen, Södra Savolax, Norra Karelen och Kajanaland. I de övriga landskapen är det möjligt att läsa A2-svenska vilket ser relativt bra ut, men studerar man situationen på kommunal nivå så kan man läsa A2-svenska endast i var femte kommun.

Antalet elever som studerar svenska som A språk i klasserna 7-9 i den grundläggande utbildningen åren 2001-2005

A-språk	2001		2002		2003		2004		2005	
	elever	%*	elever	%*	elever	%*	elever	%*	elever	%*
svenska	13 939	7,4	14 178	7,5	14 963	7,7	15 873	8,1	16 631	8,3
Antal elever på 7-9 klassen	187 248		189 602		194 523		196 367		199 318	

* = % -andel beräknad på antalet elever i årsklassen

Källa: Utbildningsstyrelsen, Kvantitativa indikatorer för utbildningen 2006

Svenska som B-språk

Enligt statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelningen i den grundläggande utbildningen (1435/2001) är målet att eleven allsidigt behärskar modersmålet samt kan kommunicera även på det andra inhemska språket och andra språk. I förordningstexten sägs inte i vilken grad en elev skall kunna kommunicera på i fråga varande språk. Detta kommer fram i läroplansgrunderna där det har fastställts kriterier för vitsordet 8 för färdighetsnivån i språket i årskurs 9 enligt nivåskalan för språkkunskaper, dessa är:

Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
A.2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelsekede	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelsekede	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet

Eleven skall dessutom känna till relationer, skillnader och likheter mellan det finlands-svenska, svenska och andra nordiska livsformer och kulturer. Eleven skall ha kunskaper om interaktionsförhållandena mellan finsk- och svenskspråkiga invånare i vårt land och eleven skall inse det nordiska samarbetets styrka. Eleven skall använda ett regelbundet arbetssätt som är effektivt vid språkstudier och språkinläring. Eleven skall också ha insett att språkinläring förutsätter ihärdig kommunikativ träning.

Antalet elever som studerar svenska som B1-språk i klasserna 7-9 i den grundläggande utbildningen åren 2000-2005

B1-språk svenska	2000		2003		2004		2005	
	elever	%*	elever	%*	elever	%*	elever	%*
svenska	157 224	83,6	163 371	84,0	164 743	83,9	166 993	83,8
Antal elever på 7-9 klassen	187 504		194 523		196 367		199 318	

* = % -andel beräknad på antalet elever i årsklassen.

Källa: Utbildningsstyrelsen, Kvantitativa indikatorer för utbildningen 2005

Antalet elever som studerar svenska som B1-språk har ökat. Detta innebär att antalet elever som läser en så kallad kortare svenska är fler än tidigare. Dessutom finns det en liten grupp elever, som läser svenska som frivilligt B2-språk, deras antal var år 2000 157, år 2003 74, år 2004 336 och år 2005 255 elever.

I statsrådsförordningens sjuätte paragraf specificeras på vilket sätt antalet timmar fördelas på de olika ämnena i den grundläggande utbildningen. Språk som påbörjas i årskurs 7–9 (B-språk) skall ha minst 6 årsvekotimmar i den grundläggande utbildningen. En årsvekotimme är 38 timmar. I praktiken kan detta betyda att om undervisningen påbörjas på sjunde klassen har eleverna två timmar i veckan undervisning i svenska under tre års tid.

Antalet undervisningstimmar i B-språket minskades med en tredjedel år 1994 i grundskolan. Antalet undervisningstimmar under perioden 1985–1993 var tre timmar per vecka under tre års tid. Före år 1985 läste de elever som gick i mellanskola i sammanlagt under fem års tid i medeltal tre timmar per vecka svenska.

2.2 Gymnasiet

När eleverna inleder studierna i gymnasiet fortsätter de sina studier i språk i allmänhet enligt den nivå som de valt i den grundläggande utbildningen. D.v.s. eleverna fortsätter studera svenska enligt A eller B1-lärokurs. Enligt grunderna för gymnasiets läroplan skall undervisningen i svenska utveckla de studerandes färdigheter i interkulturell kommunikation. Den skall ge eleverna kunskaper och färdigheter i det svenska språket och dess användning samt erbjuda dem möjligheter att utveckla sina insikter i, förståelse för och uppskattning av de nordiska samhällena och deras kulturer. Den skall hjälpa de studerande att fördjupa sina kunskaper om det tvåspråkiga Finland. Undervisningen i svenska bör också ge de studerande beredskap för självständiga studier i svenska. Syftet är att hjälpa dem att inse att en förutsättning för verklig kommunikationsförmåga är en långsiktig och allsidig kommunikativ träning. Som läroämne är svenskan ett färdighets-, kunskaps- och kulturämne.

I statsrådets förordning om allmänna riksomfattande mål för gymnasieutbildningen och om timfördelningen i gymnasieundervisningen (955/2002) konstateras att undervisningen skall ge den studerande färdigheter att på ett mångsidigt sätt uttrycka sig kreativt och arbeta i växelverkan med andra. Studerande skall kunna uttrycka sig muntligt och skriftligt på de båda inhemska språken samt på minst ett främmande språk.

Enligt läroplansgrunderna skall de studerande i de olika långa lärokurserna nå följande nivåer på nivåskalan för språkkunskaper, dessa är:

Lärokurs	Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
A-lärokurs	B 2.1 Självständig språkfärdighet grundnivå	B 1.2 Flytande grundläggande språkfärdighet	B 2.1 Självständig språkfärdighet grundnivå	B 1.2 Flytande grundläggande språkfärdighet
B 1-lärokurs	B 1.2 Flytande grundläggande språkfärdighet	B 1.1 Fungerande grundläggande språkfärdighet	B 1.2 Flytande grundläggande språkfärdighet	B 1.1 Fungerande grundläggande språkfärdighet

A-lärokursen är den lärokurs som inletts i den grundläggande utbildningen antingen som gemensamt språk för alla (A1) eller valfritt språk (A2). B1-lärokursen är den obligatoriska lärokurs i svenska som vanligtvis inleds på sjunde klassen i den grundläggande utbildningen.

Antal studerande som genomfört sina studier i gymnasiet under åren 2002–2005 och studerat A-svenska

A-svenska	Studerande				Andel som genomfört gymnasiet (%)			
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
	1646	2014	2348	2304	4,7	5,8	6,9	7,0

Källa: Utbildningsstyrelsen, Kvantitativa indikatorer för utbildningen 2005

Antalet studerande som studerar A-svenska i gymnasiet har ökat en aning. Uppgifter om hur många studerande som genomfört sina studier i B-svenska finns inte att tillgå för motsvarande tidsperiod. Ett antagande är att de flesta som avlagt studentexamen har åtminstone betyg för genomförd B1-lärokurs. Antalet studenter har under åren 2000–2004 varit ca 35 000 årligen, medräknat studenterna från de svenska skolorna.

Studierna i gymnasiet indelas enligt timfördelningen för gymnasieundervisning i tre delar: obligatoriska, fördjupade och tillämpade kurser. I gymnasiets undervisning i A-språk, som påbörjats i årskurs 1-6 i den grundläggande utbildningen ingår sex obligatoriska kurser och därtill kan eleven välja två kurser i form av fördjupade studier. För de studerande som läser B-svenska i gymnasiet är antalet obligatoriska kurser 5 och de frivilliga fördjupade kurserna två.

2.3 Grundläggande yrkesutbildning

I dag kan man inom yrkesutbildningen avlägga 52 olika grundexamina, antalet utbildningsprogram är 116. Personer som har genomgått en yrkesutbildning arbetar ofta inom sektorer där kunskaper i språk underlättar kundservicen. Detta gäller särskilt personer som studerar för grundexamen inom social- och hälsoområdet, turism-, kosthåll och ekonominbranschen samt humanistisk och pedagogisk utbildning.

Inom den grundläggande yrkesutbildningen ingår endast en studiehelhet i svenska, denna motsvarar en studieveckas studier och denna kan vara uppdelad i två delar, dvs. 14 + 14 timmar.

2.4 Högskolorna

I universitets- och yrkeshögskoleundervisningen ingår också studier i det andra inhemska språket. Enligt statsrådets förordning om universitetsexamina (794/2004) skall en studerande i de studier som ingår i lägre eller högre högskoleexamen eller på annat sätt visa sig ha förvärvat sådana kunskaper i finska och svenska som enligt 6 § i mom. i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) krävs av statsanställda vid tvåspråkiga myndigheter, och som är nödvändiga med tanke på det egna området.

Bestämmelserna ovan gäller inte en studerande som har fått sin skolutbildning på något annat språk än finska eller svenska, inte heller en studerande som har fått sin skolutbildning utomlands. Universiteten beslutar om de språkkunskaper som skall krävas av en sådan studerande. Universitetet kan av särskilda skäl helt eller delvis befria en studerande från de språkkunskapskrav som föreskrivs ovan.

Yrkeshögskoleundervisningen i svenska skall vara yrkesinriktad, dvs. en person som

studerar till sjukskötare skall lära sig svensk sjuknusterminologi. Flertalet av de studerande som påbörjar studierna i en yrkeshögskola har studerat B-svenska antingen i grundskolan och i gymnasiet. Undervisningsministeriet har rekommenderat att ca 30 % av yrkeshögskolestuderande skall ha en yrkesutbildning som bakgrund. Detta innebär att de som kommer från yrkesskolan har endast en studieveckas i svenska jämfört med studerande som har gymnasiets 5 obligatoriska kurser bakom sig.

Yrkeshögskolornas rektorer Arene har rekommenderat att man i yrkeshögskolorna skall läsa 3 studiepoäng i svenska. Likaså har Arene rekommenderat att i alla yrkeshögskolor skall ges s.k. tränings- och grammatikkurser för att utjämna skillnaderna mellan studerandenas kunskaper i svenska.

Yrkeshögskolorna och universiteten har haft ett projekt för att skapa gemensamma bedömningskriterier för både skriftlig och muntlig framställning i det andra inhemska språket. Enligt statsrådets förordning om yrkeshögskolor skall i de studier som ingår i yrkeshögskoleexamen ingå sådana kunskaper i finska och svenska som enligt lagen om de språkkunskaper, som krävs av offentligt anställda (423/2003) för en tjänst inom ett tvåspråkigt ämbetsdistrikt för vilken högskoleexamen är ett krav och som behövs med tanke på studerandens yrkesutövning och utveckling i yrkesmässigt avseende.

På alla yrkeshögskolebetyg har det inte skrivits in att den studerande har avlagt ”lilla språkprovet” i det andra inhemska. Detta har lett till viss förvirring eftersom det enligt förordningen ingår som ett krav på examen.

Universitetsstudierna omfattar 3-5 studiepoäng i det andra inhemska. T.ex. vid juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet skall de studerandena avlägga 5 studiepoäng medan vid den medicinska fakulteten är kravet endast 3 sp.

Helsingfors universitets prorektor Thomas Wilhelmsson tog på riksdagens jubileumsseminarium ”Levande tvåspråkighet” i februari 2007 upp frågan om studentexamensreformen och förundrade sig över hur lite dess följder har diskuterats i den akademiska världen. Han uppmärksammade alla om att det nu är högskolorna som får ta hand om de problem det ökade ointresset för den frivilliga studentsvenskan skapar. Han konstaterade att allt fler studenter vid ruohar bristfälliga kunskaper i svenska, men universitetet har inte resurser att ge extra undervisning åt tusentals studerande. Han frågade att ska resurserna tas från annan undervisning eller ska kraven på svenska sänkas, eller ska de som inte skrivit svenska i studentexamen utestängas från universitetet.

Riksdagens talman Paavo Lipponen konstaterade på riksdagens jubileumsseminarium ”Levande tvåspråkighet” i februari 2007 att han befärad att de finska skoleverna svaga intresse för svenska kan bero på att språket kommer in på schemat för sent. Lipponen ansåg att svenskan borde införas tidigare och antalet timmar utökas. Han ansåg att svenska borde bli obligatorisk från femte klassen. Samtidigt ansåg han att eleverna bör ha rätt att redan från början bekanta sig med svenska språket och kulturen och med landets tvåspråkighet. Talmannen konstaterade också att man borde belöna studerande som skrivit svenskan i studentexamen när de söker studieplats eller när de söker arbete.

Den språkundervisning som ingår i universitetsstudierna har betydelse med tanke på att kunskaper i finska och svenska utgör krav för vissa tjänster. Om en högskoleexamen enligt lag och förordning är behörighetsvillkor för en statlig anställning, krävs vid tvåspråkiga myndigheter utmärkte muntliga och skriftliga kunskaper i befolkningsmajoritetens språk inom myndighetens ämbetsdistrikt samt nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i det andra språket. Vid en enspråkig myndighet krävs utmärkte muntliga och skriftliga kunskaper i myndighetens språk samt nöjaktig förmåga att förstå det andra språket.

2.5 Språkbåd

Språkbåd är ett frivilligt undervisningsprogram. Språkbådet bygger på antagandet att andraspråksinläringen sker effektivast i en kommunikationssituation. Språkbådsundervisningen ges i början till största delen på ett annat språk än elevens eget språk. När eleverna går i årskurs 5–6 ges undervisningen till hälften på språkbådsspråket och till hälften på elevens eget språk och andra språk. Målet med språkbådet är att eleven skall nå en funktionell färdighet i skrift och tal i språkbådsspråket samtidigt som elevernas eget språk utvecklas. Språkbådsprogrammen följer den nationella läroplanen.

I Finland inleddes språkbådsundervisningen på svenska under den senare hälften av 1980-talet i Vasa. Språkbådet börjas i åldern 3–6 år och fortsätter från daghem till årskurs nio i grundskolan.

På hösten 2001 fanns det i Finland 1 151 språkbådsbarn i daghem, 2 808 språkbådselever i årskurserna 1–6 i grundskolan och 4 333 språkbådselever i årskurserna 7–9 i grundskolan. År 2006 finns det uppskattningsvis 40–50 språkbådsdaghem och 30–50 grund-

skolor med språkbåd. Det sammanlagda elevantalet torde röra sig kring 6000 elever. Språkbådslärare har utbildats sedan slutet av 1990-talet vid Uleåborgs universitets lärarutbildningsenhet i Kajana. Utbildningen sker i samråd med Vasa universitet.

3 Utvärdering

Både i lagen om grundläggande utbildning och i gymnasielagen stadgas om utvärdering av utbildningen. Syftet med utvärderingen av utbildningen enligt 21 § i lagen om grundläggande utbildning är att säkerställa att syftet med lagen uppnås och att stödja en utveckling av utbildningen och förbättra förutsättningarna för inläring. Den som ordnar utbildningen skall också utvärdera den och bedöma vilken verkan utbildningen har samt delta i extern utvärdering av verksamheten. Motsvarande skrivning finns även i gällande gymnasielag.

Utbildningsstyrelsen gör utvärderingar av valda läroämnen eller teman för hela landet. Utbildningsstyrelsen har år 2001 genomfört en nationell utvärdering av inlärningsresultaten i det andra inhemska språket svenska, både A- och B-svenska, bland elever i årskurs nio. Samtidigt klarades med en bakgrundsenkät, elevernas inställning till svenska språket och studierna i detta. Både i A- och B-svenska klarade sig flickorna bättre än pojkarna. De bästa resultaten nåddes i Södra och Västra Finlands län. Inlärningsresultaten var bättre i städer än i på landsbygden. Den genomsnittliga lösningsprocenten i det skriftliga provet i A-svenska var 62 och i B-svenska 53. Inställningen till studierna i svenska var något positivare bland eleverna som studerade A-svenska (2,9) än bland dem som studerade B-svenska (2,7). Slutsatserna drogs av elevernas svar på påståenden på en skala 1–5, där tre innebar en neutral ställning. Attityderna bland eleverna i vardera lärokursen var således i någon mån negativa.

I skolan ges det också vitsord i de enskilda ämnena. Enligt en undersökning som utbildningsstyrelsen utfört anpassas vitsorden snarare till den egna skolans allmänna nivå än till exempelvis de kriterier för goda kunskaper som utbildningsstyrelsen slagit fast. I samma undersökning kom det fram att resurser för stödundervisning i B-svenska prioriteras betydligt lägre än stödundervisning i matematik.

I studentexamen mäter man också elevernas kunskaper i de olika läroämnena. År 2004 ändrades gymnasielagens 18 § vilket innebär att endast modersmålet är obligatoriskt i studentexamen. Redan under försöken med en ny studentexamenstruktur som föregick lagändringen, kunde man klart se att antalet studerande som skrev det andra inhemska språket svenska, minskade. Trenden har fortsatt.

Antal studerande som valt att skriva svenska i studentexamen 1996–2005

År	Gamla strukturförsöket, finska gymnasier (vår och höst)		Nya strukturförsöket, finska gymnasier (vår och höst)		Nya och gamla strukturförsöket (vår och höst)		Ny gymnasielag (vår)	
	Antal elever	%	Antal elever	%	Antal elever	%	Antal elever	%
1996	2039	91,6						
1997	2129	90,0						
1998	2047	89,8						
1999	1984	88,8						
2000	2142	88,0						
2001	1940	86,7						
2002	1933	85,7						
2003	1953	86,2	2048	92,2		89,2		
2004						87,2		
2005								90,3

Den ovanstående tabellen visar klart att trenden för att ta med svenskan i studentexamen minskar med tiden. När det gäller de gamla och nya strukturförsökskolorna syns detta tydligt. Gymnasielagens 18 § vilken möjliggjorde svenskans bortval trädde i kraft ändrades 2004. Enligt tidningsuppgifter (VN 3.2.2007) från början av februari detta år är det betydligt färre finskspråkiga som skriver svenskan i studentexamen denna vår. Detta trots att fler personer är anmälda till vårens examen jämfört med år 2006. Antalet anmälda har sjunkit med 1000, vilket innebär totalt 6000 färre sedan år 2004, då svenskan blev ett frivilligt ämne i studentexamen.

4 Det språkutbildningspolitiska projektet KIEPO

Det språkutbildningspolitiska projektet KIEPO säger att de utreder nuläget, grunderna och målen för Finlands språkutbildningspolitik. KIEPO skriver på sina webb-sidor ”att projektet tar hänsyn till de förändringar som skett i samhället och till den utveckling av språkutbildningspolitiken som skett såväl på internationell nivå som inom Europeiska unionen”.

Projektet startade i december 2005. Projektarbetsgruppen är inte tillsatt av undervisningsministeriet, trots att den finansieras av ministeriet. Projektet skall i april 2007 lägga fram för undervisningsministeriet rekommendationer om på vilket sätt språkutbildningen i vårt land borde revideras för att den skulle motsvara dagens och framtidens behov och mål. Projektet producerar också annat material som stöder planeringen av språkutbildningen.

KIEPO framför att syftet med projektet är att befrämja finländarnas flerspråkighet enligt principen om livslångt lärande. Projektet beaktar alla de språk som kan vara betydelsefulla för en språkbudare som bor i Finland (modersmål, minoritetsspråk och främmande språk). Likaså beaktas arbetslivets språkkrav.

Projektet finansieras av undervisningsministeriet och koordineras av Centralen för tillämpad språkforskning vid Jyväskylä universitet. Professor Minna-Riitta Luukka leder projektet och det finns en arbetsgrupp bestående av 21 personer som företräder bl.a. undervisningsministeriet, Finlands Akademi, Helsingfors universitet, Forskningscentralen för de inhemska språken, utbildningsstyrelsen, Åbo Akademi, Finsk-ryska skolan.

KIEPO har ordnat ett antal seminarier. I januari ordnades ett seminarium i Helsingfors. På detta seminarium presenterade arbetsgruppen sina tankar och olika alternativ. Det framfördes bl.a. att ser man på situationen i dag är det positivt att allt fler kan språk, man börjar läsa språk tidigare än förr och att människor förstår att det är viktigt att kunna språk. Negativt i dagens läge är bl.a. att antalet timmar minskat, nivån på kunskaper i svenska har gått ned märkbart. Projektet framförde att språkutbildningen inom de olika utbildningsformerna borde bättre koordineras än vad de gör idag.

På seminariet konstaterades att de alternativ som framfördes på själva seminariet endast var en del av de alternativ som arbetsgruppen diskuterat. Nedan dock de tre alternativ som framfördes:

Alternativ A (1+2)

- o Det nuvarande programmet som bas, ändras
- > tiden för de gemensamma språken (3 kl och 5 kl?)
- > timfördelningen (12/14 årvt, 10 årvt?)
- o På lågstadiet två språk (av utbudet), ett av språken det andra inhemska
- o På högstadiet och andra stadiet möjligt att välja mera

Alternativ B (1-2+2)

Nuvarande program, ändras

- > tiden för de gemensamma språken (3 kl och 5 kl)
- > timfördelningen (12/14 årvt, 10 årvt)
- > alla läser två språk fr.o.m. lågstadiet, men har rätt att välja båda språken fritt från det som erbjuds
- > möjligt att läsa två modersmål (barn som är simultant tvåspråkiga)
- > I språkbudskolor 1-2+2: undervisningsspråket inom ramarna för modersmålet och ämnesundervisningen
- > andra inhemska språket skulle inte vara obligatoriskt i den grundläggande utbildningen men eleven skulle ha en subjektiv rätt att studera det andra inhemska språket

Alternativ C (1+2+1)

- o Som alternativ A, men
- > i gymnasiet ett språk till för alla studerande, språket kunde vara en fortsättning på det språk som valts på högstadiet eller ett nytt språk
- > yrkesutbildningen på andra stadiet: endast valbart (såsom nu)

Därtill konstaterade arbetsgruppen att beroende av vilket alternativ som väljs behövs det särskilda stödåtgärder för att stärka mångspråkigheten.

Folktingets utbildningsdelegation har hört representanter för KIEPO i mars 2006 och februari 2007.

5 Främjande av de språkliga rättigheterna

I språklagens 35 § stadgas om åtgärder för att främja språkliga rättigheter. Med dessa åtgärder avses sådana åtgärder om syftar till att se till att språklagstiftningen fortlöpande följs och att de språkliga rättigheterna fortlöpande främjas. I paragrafen upprepas grundlagens krav på att det allmänna skall tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder.

Språklagens 35 § 3 mom. lyder som följande:

Myndigheterna skall i sin verksamhet förvalta landets språkkulturarv och främja användningen av båda nationalspråken. När omständigheterna kräver skall det allmänna vidta särskilda åtgärder för att kulturella eller samhälleliga behov som gäller nationalspråken tillgodoses.

I paragrafen läggs myndigheterna en skyldighet att förvalta landets språkkulturarv och att främja användningen av båda nationalspråken. Myndigheten skall i sin verksamhet och i sina avgöranden självant beakta aspekter som gäller språkkulturarvet. Att båda nationalspråken främjas innebär t.ex. att myndigheterna på eget initiativ uppmanar personalen att använda båda språken finska och svenska. I lagens motiveringar konstateras att: med främjande av kulturella och samhälleliga behov avses att båda nationalspråken erkänns och att de fungerar inom vetenskap, konst, undervisning och andra områden inom kultursektorn samt inom annan samhälllig verksamhet, så att den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningen kan uppleva att den språkliga identiteten accepteras som en del av det allmänna verksamhet

På statsrådets möte den 15 april 2004 behandlades förslaget till proposition om att gymnasielagens 18 § skulle ändras så att endast modersmålet skulle vara obligatoriskt i studentexamen. I samband med att statsrådet godkände förslaget gjordes följande anteckning i statsrådets protokoll:

- Arbetet med att vidareutveckla studierna i det andra inhemska språket, läromedlen och metoderna fortgår. Avsikten är också att ge en positiv bild av tvåspråkigheten i vårt land och vikten av att kunna de båda nationalspråken.
- Undervisningsministeriet utreder vart sjätte år valen av prov i studentexamen enligt de bestämmelser i 18 § i gymnasielagen som godkänts av statsrådet 2004.
- I samband med nästa beslut om timfördelningen utreds möjligheten att öka antalet obligatoriska kurser i B-språket i gymnasiet och samtidigt utreds möjligheterna att tidigare lägga studierna i B-språket.
- Språkbadet och ”språkduscharna” utvecklas och stöds som ett viktigt led i språkundervisningen och språkföstran.
- Lärar-, student- och kulturutbytet utökas mellan de finsk- och svenskspråkiga skolorna och med de övriga nordiska länderna.
- Universitetet uppmanas att ordna undervisning i det andra inhemska språket.
- Det utreds hur språktilläggen inom den offentliga förvaltningen skall kunna utvecklas i syfte att utforma ett system som stöder kunnandet i båda språken och upprätthållandet av språkkunskapen och som är ekonomiskt sporrande för individen.

I samband med att riksdagen behandlade år 2004 förslaget till ändring av gymnasielagens 18 § konstaterade riksdagens grundlagsutskott följande:

Lagstiftningen kan på sikt få konsekvenser för den rätt var och en enligt grundlagens 17 § 2 mom. har att använda sitt eget språk hos domstol och andra myndigheter. Effekter av detta slag kan eventuellt uppstå om exempelvis en allt större skara gymnasieelever låter bli att avlägga provet i det andra inhemska språket i studentstrivningarna. Detta åter kan påverka de gymnasieutbildades kvalifikationer när det exempelvis gäller att uppfylla det lagfästa kravet på språkkunskaper för tjänstemän. Därför understryker utskottet vikten av att regeringen följer hur undervisningen på och studierna i de nationella språken utvecklas i såväl kvantitativt som kvalitativt hänseende och i förekommande fall griper in för att tillgodose de grundlagsfästa språkliga rättigheterna. Utskottet påpekar att statsrådet enligt språklagens 37 § varje valperiod som komplement till berättelsen om regeringens åtgärder ska lämna en berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen och om hur de språkliga rättigheterna förverkligas samt vid behov även om andra omständigheter som gäller språk.

Även riksdagens kulturutskott behandlade problematiken i sitt betänkande och konstaterade:

Att tvåspråkigheten i vårt land och kunskaperna i båda nationalspråken är av största vikt oavsett vilka ämnen som avläggs i studentexamen. Utbildningssystemet har ett stort ansvar för tvåspråkigheten i vårt land. Det är viktigt att vi satsar på att förbättra studierna i det andra inhemska språket. Utskottet välkomnar de åtgärder som regeringen lägger fram, till exempel satsningar på läromedel och undervisningsmetoder, regelbunden utredning av vilka prov som väljs i studentexamen och undersökning av möjligheterna att tidigarelägga B-språket. Det är viktiga instrument för att säkerställa motivationen för de båda inhemska språken och för att befästa de inhemska språkens ställning också i framtiden.

6 Slutsatser

Det är alldeles klart att det finns tydliga glapp mellan de olika utbildningsstadiernas målsättningar och kraven på kunskaper i svenska. Genom samhälleligt beslutsfattande har nedskärningen av antalet timmar i svenska på 1980- och 1990-talet lett till att kunskaperna i svenska förtunnats och försämrats avsevärt. Reformen av studentexamen som gjorde det andra inhemska provet i svenska till ett frivilligt prov i examen bidrar till att kunskaperna i svenska minskar. Också denna reform var en följd av samhälleligt beslutsfattande.

De flesta elever läser endast B-svenska i skolan. När mellanskolan existerade var antalet årsveckotimmar i svenska 15. I dagens grundskola är årsveckotimmarna i B-svenska, den svenska som 87 % av eleverna läser, endast 6 årsveckotimmar. De flesta kommuner och enskilda skolor gör inbesparingar genom att underlåta att erbjuda aktivt sina elever möjligheter att läsa svenska som A1- eller A2-språk. År 2003–2004 erbjöd endast 21 kommuner sina elever möjlighet att läsa A1 svenska och i enbart 65 kommuner hade eleverna möjlighet att läsa A2 svenska.

Kommunernas ovilja att satsa resurser på undervisningen i A-svenska visar klart och tydligt på vag förståelse för och bristande ansvar för en levande tvåspråkighet i Finland. En missriktad inbesparing från kommunernas sida leder till ökade kostnader inom högskolesektorn. Samtidigt pekar de minskade resurserna, både tim- och ekonomiska resurser, på att statsmakten i Finland de facto inte prioriterar landets tvåspråkighet såsom språklagens förutsätter.

Projektet KIEPO som inte är ett projekt som har tillsatts av undervisningsministeriet, utan enbart har fått finansiellt stöd från ministeriet för sitt projekt, har framfört alternativa förslag för språkutbildningen i landet. Deras förslag särskilt alternativet B motsvarar inte de krav som språklagen ställer på att främja användningen av de båda nationalspråken. KIEPO har i sina utredningar och analyser tillsvidare (februari 2007) tyvärr enbart koncentrerat sig på den finskspråkiga skolans språkutbildning. I inget skede har det framförts t.ex. att eleverna i den svenskspråkiga skolan i vårt land av tradition läst fler språk i ett tidigare skede än i de finskspråkiga skolorna. I sina analyser och förslag har KIEPO inte beaktat det faktum att Finland enligt grundlagen är ett tvåspråkigt land och att detta medför vissa språkliga förpliktelser för landet. Tvåspråkigheten ställer också krav på utbildningspolitiken och i synnerhet på språkutbildningen .

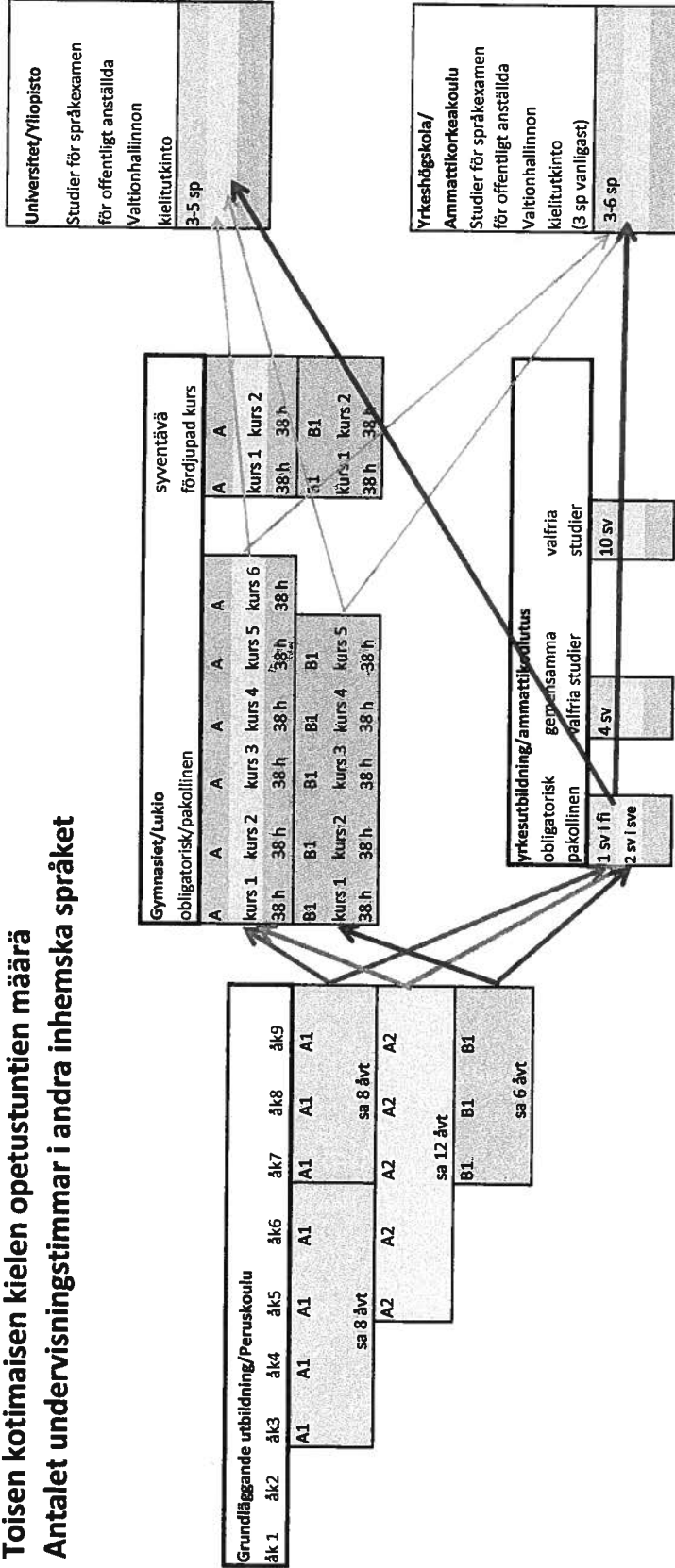
Enligt språklagen skall det allmänna förvalta landets språkkulturarv och främja användningen av båda nationalspråken. I ett av de alternativ som KIRPO har framfört föreslås att det andra inhemska språket inte skulle vara obligatoriskt i den grundläggande utbildningen. På frågan om detta alternativ faktiskt skulle innebära att eleverna i den svenskspråkiga skolan inte mera skulle läsa finska som ett obligatoriskt språk, blev svaret att den aspekten har gruppen inte tänkt på.

Folktinget konstaterar att det råder en allvarlig diskrepans mellan grundlagens och språklagens teoretiska målsättningar om nationell fungerande tvåspråkighet och den praktiska språkservicen som de facto erbjuds.

Folktingets session i Korsholm 21-22.4.2007 beslutade att det genom beslutsfattande på statlig och kommunal nivå med det snaraste vidtas följande åtgärder för att främja svenska språkets ställning enligt språklagens 35 §:

- att alla kommuner åläggs att i nationens intresse erbjuda eleverna en subjektiv rätt till studier i A-svenska. Detta bör beaktas i statsandelsreformen.
- att grundskolans undervisningstimmar i A- och B- svenska samt antalet obligatoriska gymnasiekurser i A- och B svenska skall ökas
- att undervisningen i A- och B-svenska tidigareläggs
- att både ekonomiska resurser och tidsresurser satsas på utvidgad undervisning i svenska inom yrkesutbildningen. Läroplanerna och läroplansgrunderna för yrkesutbildningen uppdateras så att behovet av att kunna utöva yrket på svenska beaktas
- satsningar görs inom den finskspråkiga lärarutbildningen på att förbättra attitydklimatet till landets tvåspråkighet
- att lärarutbyte mellan finska och svenska skolor uppmuntras
- att högskolorna får tilläggsresurser för språkundervisning i svenska
- att tilläggspoäng ges vid högskolornas inträdesprov för studentexamen i svenska
- att i dagvården införs svensk ”språkdusch” verksamhet
- att fler skolor med svenskt språkbud skapas och att de kan fungera enligt metoden för ett fullständigt språkbud
- att satsningar görs för att invandrare skall ha tillgång till nybörjarutbildning och arbetskraftsutbildning på svenska

Toisen kotimaisen kielen opetustuntien määrä Antalet undervisningstimmar i andra inhemska språket

- 1 ävt/vrt=38 h
- 1 sp/op=27 h
- 1 sv/ov=40 h